

Citizen Science: En forskningsmetode, hvor bibliotekerne kan gøre en forskel

□ **Anne Kathrine Overgaard**, Kontorchef for eksterne projekter, Det Sundhedsvidenskabelige Fakultet, SDU, og medstifter af SDU Videncenter for Citizen Science

De sidste 20 år er skodderne til elfenbenstårnet åbnet på vid gab. Det er ikke længere useriøst for en forsker at involvere borgere i sin forskning – men hvordan og hvor tæt skal borgerne på? Og hvad kan fag- og forskningsbibliotekernes rolle være?

Tilbage i 2016 bestemte vi os på SDU for at undersøge, hvordan vi (Syddansk Universitetsbibliotek og Det Sundhedsvidenskabelige Fakultet) kunne øge interaktionen mellem forskning og samfund – mellem forskere og borgere. Her stødte vi hurtigt på begrebet Citizen Science, som vi dykkede dybere ned i for at forstå det sæt af metoder, som det tilbyder.

Det første skridt og det første projekt

Sammen med Odense Universitetshospital (OUH) satte vi SDU's første Citizen Science-workshop op. Vi inviterede forskere fra alle fakulteter, fra OUH, personer fra lokale medier og museer samt selvfølgelig borgere til en idégenererende workshop. Her – en hyggelig lørdag eftermiddag med selskab af den inspirerende forfatter Jens Blendstrup, der på sin humoristiske facon provokerede os til at tænke på nye måder på tværs af de strikse faggrænser – kom idéen til det første Citizen Science-projekt 'Et sundere Syddanmark', hvor det er borgerne, der skal prioritere hvilke

af fem forskningsprojekter, der skal finansieres og igangsættes.

Kan man det? Kan den almindelige borger gøre noget så væsentligt, som det almindeligvis er andre forskere eller på anden måde særlige eksperter, der tager sig af? Svaret er ja! Det var det svar, som professor Kjeld Møller Pedersen gav adspurgt af en tv-journalist tilbage i 2017. Borgerne skal selvfølgelig have mulighed for at engagere sig og få let adgang til viden, så de kan prioritere på en oplyst baggrund. Herigennem gøres beslutninger, som potentielt påvirker borgerne direkte, mere demokratiske samtidig med, at der kan skabes øget indsigt i og forståelse for forskningens relevans og muligheder.

'Et sundere Syddanmark' er på mange måder et anderledes Citizen Science-projekt end de, som mange kender til, hvor man går ud i naturen og hjælper biologerne med dataregistrering i en app. Via et mediasamarbejde med TV2 Fyn og TV Syd når vi i en kampagneperiode på to uger ud til borgerne via TV og web/SoMe. Det rykker! Siden 2017, hvor den første kampagne kørte, har over tre millioner set, hørt eller engageret sig i projektet og 53.000 har valgt at bidrage til prioriteringerne med deres stemme. Også gymnasieklasser bliver involveret. De dykker ned i projekterne og foreslår forskerne, hvordan de kan formidle deres forskning. Det betyder, at både forskere og gymnasieelever får ny viden og ny gensidig forståelse gennem dialog.

I dag er Citizen Science en metode, der bruges på alle fakulteter på SDU. Traditionelt

← Debat mellem borgere, politikere og forskere til Et sundere Syddanmark-finaleshow i Odense (2018). Foto: Anne Kathrine Overgaard

er det som nævnt en metode, der er benyttet i biologien, hvor forskere ved hjælp fra borgere har fået vigtige data ind fra felten. I dag ses Citizen Science i et meget bredt perspektiv – og der kommer et stadig større fokus på, at borgeren ikke blot er donor af data, men involveres mere direkte i dele af eller endda i hele forskningsprocessen inklusive formidling. Sidstnævnte omtales i litteraturen som 'ekstrem' Citizen Science, hvor borgeren bliver en form for medforsker.

Forskningsbiblioteker har de rette kompetencer

Mellem 'datadonoren' og 'medforskeren' er der flere former for borgerinvolvering under Citizen Science-begrebet. Det afhænger helt af forskningsprojektet og forskeren, hvordan borgerinvolveringen skrues sammen i Citizen Science-projekter på SDU.

Syddansk Universitetsbibliotek spiller en afgørende rolle i denne afklaring i dialog med forskeren og efterfølgende med at sikre de Citizen Science-elementer, som vælges til det konkrete forskningsprojekt. Det kan være bidrag til forskningsansøgninger, litteraturreview, aftaler om samarbejde med mediepartnere, kommuner, gymnasier, skoler, foreninger, mv., rekruttering af borgere/grupper af borgere, workshops eller events med borgergrupper, opbygning af læringsmaterialer til skoler og gymnasier, kommunikation og samarbejde om evaluering. Alt sammen kompetencer som allerede findes i et forskningsbibliotek.

En stærk styregruppe har fulgt Citizen Science-arbejdet på SDU. I dag består styregruppen af SDU's prorektor, fire dekaner, bib-

“ Citizen Science er i disse år i hastig udvikling i Europa og resten af verden. Det virker oplagt, at universiteterne udnytter de stærke kompetencer, som danske universiteters forskningsbiblioteker har til at supportere forskning i at benytte denne forskningsmetode, som har potentialet til at gøre en forskel og ændre tankesæt og adfærd på måder, der kan bidrage til at løse nogle af de store udfordringer, som vi står med, fx klima, bæredygtighed, sundhed, ulighed mv.

liotekschefen og to professorer. Og i 2021 blev SDU Videncenter for Citizen Science etableret med base i biblioteket. Biblioteket var det naturlige valg, da en placering her gør det naturligt for alle fakulteter at bruge det. Desuden fandtes de rigtige og nødvendige kompetencer allerede i biblioteket.

Gennem de seneste år har Syddansk Universitetsbibliotek på den måde været partner i mere end 33 Citizen Science projekter, der har involveret flere hundrede eksterne partnere. Mange af projekterne har resulteret i øget formidling af forskningen og selvfølgelig forskningsartikler.

Et sundere Syddanmark – survey

Alle de deltagende forskere vil gerne involvere befolkningen og mener, at det er vigtigt for borgerne at have indblik i forskningsprocessen og let adgang til sundhedsvidenskabelig forskning. På en Likert-skala fra 1-5 (hvor fem er højest) scorer de vigtigheden af borgernes involvering i sundhedsvidenskabelig forskning til 4,1 i gennemsnit og 75 % giver de to højeste scores.

Mener du, at det er vigtigt, at borgerne har mulighed for let at få indblik i forskningsprocessen og den sundhedsvidenskabelige forskning?

Meget vigtigt

Vigtigt

Hverken/eller

0 %

Ikke vigtigt

0 %

Respondenter: 21

Hvor vigtigt mener du, at borgerinvolvering i sundhedsvidenskabelig forskning er på en skala fra 1 til 5, hvor 1 er slet ikke vigtigt og 5 er meget vigtigt?

1 | 0 %

2 | 5 %

3 | 20 %

4 | 35 %

5 | 40 %

Respondenter: 20

På europæisk plan har stadig flere universitetsbiblioteker fået øjnene op for, hvordan et bibliotek kan understøtte forskningen gennem viden om og kompetencer til Citizen Science-projekter. LIBER's arbejdsgruppe for Citizen Science har p.t. 40 medlemmer (fordoblet siden 2021), og europæiske fag- og forskningsbiblioteker er involveret i to paneuropæiske projekter om at etablere infrastruktur og services til Citizen Science. Syddansk Universitetsbibliotek er arbejdsgruppeleder i CEOS_SE, hvor biblioteker i seks sydøsteuropæiske lande opbygger infrastruktur til Citizen Science. Samtidig arbejder biblioteker i Baltikum sammen i LIBOCS med samme fokus.

Menneskerettigheder og de store udfordringer

Citizen Science er en forskningsmetode, som kan bidrage til meningsfulde resultater og aftryk af forskningen i samfundet – og dermed bidrage til et strategisk fokus på forskning for og med samfundet. Citizen Science er i tråd med FN's menneskerettigheder (afsnit 27), som omhandler adgang til forskning og lægger vægt på både lovgivningsmæssige og moral-

ske/etiske faktorer inklusive videnskabelig frihed, policy, finansiering samt adgang til data og viden. I forlængelse heraf har borgerinvolvering i forskning potentiale i forhold til at forbedre deltagerens *scientific literacy*, fællesskabsfølelse samt forøge policy-relevans og i det hele taget øge offentlighedens interesse for sundhed.

Citizen Science er i disse år i hastig udvikling i Europa og resten af verden. Det virker oplagt, at universiteterne udnytter de stærke kompetencer, som danske universiteters forskningsbiblioteker har til at supportere forskning i at benytte denne forskningsmetode, som har potentialet til at gøre en forskel og ændre tankesæt og adfærd på måder, der kan bidrage til at løse nogle af de store udfordringer, som vi står med, fx klima, bæredygtighed, sundhed, ulighed mv.

Unikke datasæt

Det er vores erfaring, at forskerne værdsætter den rolle, som SDU Videncenter for Citizen Science bidrager med – fra dialogen om forskningslederens første forskningsidé

til udvikling af borgerinvolvering, tværgående forskningsworkshops, ansøgningsproces, rekruttering af borgere, dataopsamling og det videre arbejde til afsluttet forskningsproces. Ofte betyder et Citizen Science-projekt, at forskeren får et unikt datasæt, som ikke kunne have været genereret på anden måde. Men forskeren får også en mulighed for at få erfaringer og perspektiver ind i forskningen via dialog med borgerne, som giver nye muligheder for at stille endnu bedre forskningsspørgsmål.

Et ofte nyt element for forskeren, der arbejder med Citizen Science, er løbende feedback til de borgere, der involverer sig. I et Citizen Science-projekt bør der være opmærksomhed på både forskerens og borgerens interesser. Og her kan biblioteket igen bidrage med løbende feedback til de involverede borgere, som gennem denne feedback får viden om og forståelse for forskningsprocessen – og måske viden, som de kan bruge i deres hverdag.

Forskerens oplevelse med borgerinvolvering

Forskeren kan også få et nyt blik på formidling af deres forskning og på borgerinvolvering gennem arbejdet med Citizen Science. I foråret spurgte vi de 24 forskere, som på det tidspunkt havde deltaget i 'Et sundere Syddanmark' om deres erfaringer og oplevelser med deltagelsen i projektet.

Alle de deltagende forskere vil gerne involvere befolkningen og mener, at det er vigtigt for borgerne at have indblik i forskningsprocessen og let adgang til sundhedsvidenskabelig forskning. På en Likert-skala fra 1-5 (hvor fem er højest) scorer de vigtigheden af borgernes involvering i sundhedsvidenskabelig forskning til 4,1 i gennemsnit, og 75 procent giver de to højeste scores.

Om selve deltagelsen i 'Et sundere Syddanmark' svarede forskerne:

81 procent oplevede, at de blev bedre til og mere bevidste om at formidle deres forskning til den brede befolkning.

60 procent oplevede en større interesse for deres forskning efter kampagnens eksposering.

55 procent oplevede i høj eller meget høj grad, at deltagelsen ændrede deres syn på at involvere borgere (og ikke blot patienter) i deres forskning.

Svarene indikerer, at det har betydning, at forskerne arbejder bevidst og fokuseret med formidling og involvering. Interessant er det også, at den konkrete involvering kan gøre forskerne yderligere bevidste om borgerne

som interessenter eller samarbejdspartnere i forskning.

Ovenstående undersøgelse pegede dog også på et opmærksomhedspunkt. Fra resultaterne kan vi se, at det kræver ekstra tid for forskerne at løse en opgave som 'Et sundere Syddanmark'. Fritekstkommentarerne afslørede, at deltagelse var tidskrævende ved siden af det daglige kliniske arbejde samt deres øvrige forsknings- og arbejdsopgaver. Derfor bør forskere, der arbejder med Citizen Science-projekter have mulighed for support til dette arbejde. Ikke en bestemt pakke, som betyder, at de skal arbejde med en snævert defineret fortolkning af Citizen Science, men en support, der lytter til forskerens behov og ønsker og understøtter projektet på baggrund af en konkret dialog om det enkelte projekt. Det er nemlig vores erfaring, at behovet for og karakteren af support er meget forskelligt fra projekt til projekt.

Citizen Science af i morgen

Flere og flere forsknings-calls indeholder et krav om involvering af borgerne og en opmærksomhed på forskningsaftryk i samfundet. Her kan Citizen Science bidrage. Det er nu, at fag- og forskningsbibliotekerne med fordel kan tilbyde deres i forvejen store kompetenceprofil til nye samarbejder med forskerne og understøtte forskningen gennem viden om Citizen Science.

Nye former for Citizen Science er internationalt i hastig udvikling, og det er længe siden, at det alene handlede om registrering af flora og fauna i naturen, transskription af håndskrevne materialer eller analyse af billeder. Så det er nu, der er en gylden mulighed for bibliotekerne for at hoppe på vognen og understøtte forskningen og forskerne på nye måder med fokus på dialog og gensidig udveksling med borgere.

Mangler man et argument, så kan man også sige, at Citizen Science er en meget konkret måde at arbejde med åbne og inddragende forskningsprocesser, der naturligvis spiller sammen med andre elementer i Open Science. Et område, hvor bibliotekerne i forvejen spiller en rolle.